

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition med förslag till lag om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten och till vissa lagar som har samband med den

Till försvarsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition med förslag till lag om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten och till vissa lagar som har samband med den (RP 82/2023 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till försvarsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Hanna Nordström, försvarsministeriet
- äldre regeringssekreterare Anna Gau, försvarsministeriet
- äldre regeringssekreterare Kosti Honkanen, försvarsministeriet
- riksdagens justitieombudsman Petri Jääskeläinen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- överinspektör Heikki Huhtiniemi, dataombudsmannens byrå
- underrättelsetillsynsombudsman Kimmo Hakonen, underrättelsetillsynsombudsmannens byrå
- arbetslivsprofessor Markku Fredman
- professor Dan Helenius
- professor Sakari Melander
- professor Tuomas Ojanen
- professor Janne Salminen
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- biträdande professor Anu Mutanen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att det stiftas en ny lag om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten. I propositionen föreslås det dessutom ändringar i ytterligare tio lagar.

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

I propositionen ingår ett avsnitt om förslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen. Regeringen anser att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Med beaktande särskilt av de bestämmelser om utvidgning av Huvudstabens uppgifter och befogenheter anser regeringen det dock önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande i frågan.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) I propositionen föreslås det att det stiftas en ny lag om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten. Genom den lagen upphävs den gällande lagen med samma namn. I propositionen föreslås det dessutom ändringar i ytterligare tio lagar.

(2) Den gällande lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten har kommit till med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 27/2013 rd). Enligt propositionen (s. 203) föreslås det nu inga ändringar i de bestämmelser om tvångsmedel i disciplinärt förfarande som utskottet då bedömde.

De föreslagna uppgifterna och befogenheterna

(3) Den viktigaste ändringen i propositionen är att Huvudstaben åläggs att förhindra och avslöja militära brott, som för närvarande hör till polisen. Enligt den gällande lagstiftningen är Huvudstabens uppgift i fråga om militära brott endast att utreda dem. Den uppgift som ska anförtros Huvudstaben begränsar enligt förslaget inte polisens allmänna behörighet. Dessutom föreslås det nya bestämmelser om allmänna befogenheter som gäller Huvudstabens alla brottsbekämpningsuppgifter. Därtill föreslås det för Huvudstaben vissa nya befogenheter som utövas självständigt i samband med förhindrande och avslöjande av brott. Det föreslås också ändringar i vissa bestämmelser om inledande av förundersökning, om handräckning och om undantagsförhållanden och störningar under normalförhållanden.

(4) Polisens befogenheter ska på grund av rättsstatsprincipen i 2 § 3 mom. i grundlagen grunda sig på lag (se även GrUU 51/2018 rd, s. 3—4, GrUU 10/2016 rd, s. 3, GrUU 51/2006 rd, s. 2/I). Grundlagsutskottet har redan före reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 15/1994 rd, s. 1/II) i samband med stiftandet av den gällande polislagen upprepat formuleringen "polislagen är typexemplet på en lag som lätt kan råka i konflikt med medborgarnas grundläggande rättigheter, i synnerhet de klassiska friheterna" (GrUU 67/2010 rd, s. 2—3).

(5) Enligt grundlagsutskottet handlar ett dylikt förslag om ett regleringsobjekt som är känsligt med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna, och där de omständigheter som tryggas av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna måste samordnas med utredningen av brott och andra motsvarande vägande samhällsliga intressen. Därför betonas kraven på exakthet, noggrann avgränsning, nödvändighet och rättskydd.

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

(6) I systemet med grundläggande fri- och rättigheter är det i extrema fall fråga om skydd av rätten till personlig trygghet enligt 7 § i grundlagen. Ett starkt intresse av detta slag har enligt grundlagsutskottet i allmänhet ansetts utgöra en med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna acceptabel grund som i konstitutionellt hänseende ger rätt att begränsa en grundläggande fri- eller rättighet, förutsatt att även de övriga generella villkoren för inskränkningar uppfylls (se GrUU 67/2010 rd, s. 2, GrUU 5/1999 rd, s. 2).

(7) Kravet på förenlighet med Europakonventionen, såsom dess innehåll preciseras i Europadomstolens rättspraxis, är dessutom av stor betydelse för en sådan reglering (se GrUU 98/2022 rd, stycke 1).

(8) Grundlagsutskottet har tidigare allmänt påpekat att regleringen av polislagens befogenheter som berör förebyggandet av brott, i likhet med regleringen av tvångsmedel och förundersökning har karakteriserats av en utveckling där befogenheterna utökas eller utvidgas gradvis. De utvidgningar av befogenheterna som genomförs genom lagändringar kan i sig vara små, men vid den konstitutionella bedömningen av nödvändigheten och proportionaliteten måste också de befogenheter beaktas som redan tidigare föreskrivits. Även en liten utvidgning av en befogenhet som grundlagsutskottet i ett tidigare utlåtande bedömt vara oklanderlig i konstitutionellt hänseende kan ge anledning att ändra bedömningen av nödvändighet och proportionalitet (GrUU 98/2022 rd, stycke 2, GrUU 99/2022 rd, stycke 3). Enligt utskottets uppfattning gäller motsvarande utgångspunkt också bestämmelserna om brottsbekämpning inom Försvarsmakten.

(9) Grundlagsutskottet har konstaterat att upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet har i lagstiftningen anförtratts polisen. Utgångspunkten är att polisens uppgifter och befogenheter ges till andra myndigheter endast i undantagsfall och på särskilda grunder (GrUU 6/2018 rd, s. 2, GrUU 67/2016 rd, s. 3). Grundlagsutskottet har ansett att ett likadant lagfäst bemyndigande för andra myndigheter att göra intrång i de grundläggande fri- och rättigheterna som det som polisen har inte utan vidare är förenligt med det nödvändighetskrav som ingår i förutsättningarna (se GrUU 10/2016 rd, s. 3, GrUU 49/2014 rd, s. 2/I, GrUU 37/2002 rd, s. 1—2 och GrUU 2/1996 rd, s. 3/I). Det innebär att enbart asymmetrin i befogenheterna inte i sig är ett sådant tungt vägande samhälleligt behov som uppfyller nödvändighetskravet (GrUU 21/2024 rd, stycke 3, GrUU 6/2018 rd, s. 2, GrUU 10/2016 rd, s. 3). Utskottet har också betonat att polisen har särskild utbildning för och erfarenhet av att utöva de befogenheter som innefattar inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 67/2016 rd, s. 3).

(10) Det primära syftet med propositionen är enligt motiveringen (s. 22) att se till att bestämmelserna om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten är uppdaterade med hänsyn till dels de förändringar som skett i omvärlden sedan lagen trädde i kraft, dels de problem som framkommit i den gällande lagstiftningen när den tillämpats i praktiken. I propositionen (s. 24) motiveras den föreslagna regleringen med att det med tanke på myndigheternas resurser är mer ändamålsenligt att de olika uppgifterna och faserna inom brottsbekämpningen inte sprids ut på olika myndigheter, utan en och samma myndighet ska till exempel kunna avslöja och utreda ett brott som ingår i samma helhet. Förhindrande och avslöjande av militära brott förutsätter enligt propositionen kännedom om särdragen inom Försvarsmaktens verksamhet, varför de tjänstemän vid Huvudstaben som sköter brottsbekämpningsuppdrag har de bästa förutsättningarna att utföra detta uppdrag. Enligt motiveringen (s. 24) bör bestämmelser om Huvudstabens allmänna befo-

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

genheter vid brottsbekämpning finnas i den lag som gäller myndighetens verksamhet och befogenheter. Att regelbundet förlita sig på assistans från polisen i tjänsteuppdrag är enligt motive-
ringen inte en ändamålsenlig och fungerande lösning.

(11) Det är av betydelse att det för att få resultat vid inhämtande av information i uppdrag i en-
lighet med 89 § enligt propositionen (s. 14) krävs nästan utan undantag en lång och nära, förtro-
endefull relation med personen som är föremål för åtgärden, till exempel utan att personen är
medveten om att han eller hon är i kontakt med en myndighet. En sådan förtroendefull relation
kan inte byggas upp och upprätthållas med åtgärder av en annan myndighet, i synnerhet i ett upp-
drag som kräver ingående kännedom om Försvarsmakten, dess organisation och uppgifter.
Grundlagsutskottet noterar i detta sammanhang också betydelsen av det att det säkerhetspolitiska
läget har ändrats.

(12) Bekämpningen av militära brott, som ligger till grund för den reglering som föreslås i pro-
positionen, är ett godtagbart och vägande samhällsligt intresse. Grundlagsutskottet anser att en
uppdatering av regleringen utan tvivel också är ett motiverat mål. I motiveringen till förslaget (s.
22) nämns också att uppgiften att förhindra och avslöja militära brott inte uttryckligen har ålagts
polisen. Utskottet noterar att detta knappast motiverar den föreslagna regleringen. Enligt 1 kap. 1
§ i polislagen ska polisen allmänt förebygga, avslöja och utreda brott samt föra brott till åtalspröv-
ning. De motiveringar till Huvudstabens uppgifter och befogenheter inom brottsbekämpningen
som framgår av den allmänna motiveringen, detaljmotiveringen och motiveringen till lagstift-
ningsordningen är rätt snäva och allmänt hållna. Utskottet anser dock att det inte i sig finns något
konstitutionellt hinder för att ge Huvudstaben i uppdrag att sköta de föreslagna uppgifterna.

(13) Huvudstaben ska enligt 93 § i lagförslag 1 förhindra och avslöja brott som anknyter till så-
dan underrättelseverksamhet som riktar sig mot Finland på det militära försvarets område och till
sådan verksamhet som äventyrar syftet med det militära försvaret. I motiveringen till lagrummet
(s. 90—91) definieras inte närmare vilka brott som bestämmelsen gäller. Föremål för uppgiften
kan enligt motiveringen vara vilken finsk eller i Finland bosatt person som helst, som man med
fog kan anta göra sig skyldig till underrättelseverksamhet som riktar sig mot Finland på det mili-
tära försvarets område eller till sådan verksamhet som har samband med ett brott som äventyrar
syftet med det militära försvaret. Personen behöver till exempel inte tjänstgöra vid Försvarsmak-
ten.

(14) Grundlagsutskottet har när det bedömt bestämmelserna om myndigheternas befogenheter
också utgått från att regleringen av myndigheters befogenheter är betydelsefull med tanke på
rättsstatsprincipen i grundlagens 2 § 3 mom. (GrUU 51/2006 rd, s. 2/I). Enligt momentet ska all
utövning av offentlig makt bygga på lag och lag ska noggrant iaktas i all offentlig verksamhet.
Utgångspunkten är att all utövning av offentlig makt alltid ska ha en behörighetsgrund som i sista
hand återgår på en av riksdagen stiftad lag (RP 1/1998 rd, s. 75). För lagar gäller det allmänna kra-
vet på att en lag ska vara exakt och noga avgränsad. Regleringen av befogenheterna är enligt ut-
skottets uppfattning i allmänhet av betydelse också med avseende på de grundläggande fri- och
rättigheter som tryggas i grundlagen (GrUU 21/2024 rd, stycke 2, GrUU 51/2006 rd, s. 2/I).

(15) Grundlagsutskottet noterar att innehållet i den uppgift som åläggs Huvudstaben i 93 § i lag-
förslag 1 är oklart på lagnivå och att dess tillämpningsområde inte har preciserats på ett heltäck-

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

ande sätt i propositionsmotiven heller. Av de orsaker som hänför sig till 2 § 3 mom. i grundlagen är det konstitutionellt nödvändigt att uppgiftsbestämmelsen i 93 § förtydligas och preciseras. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(16) Bestämmelser om Huvudstabens rätt att få uppgifter av privata eller offentliga samfund eller personer föreslås i 112 § i lagförslag 1. Oberoende av att en sammanslutnings medlemmar, revisorer, verkställande direktör, styrelsemedlemmar eller arbetstagare är bundna av företags-, bank- eller försäkringshemlighet har Huvudstaben enligt paragrafen rätt att av en privat eller offentlig sammanslutning eller person få information som är nödvändig för förhindrande, avslöjande och utredning av brott.

(17) Regleringen påminner om bestämmelsen i 4 kap. 3 § i polislagen om rätten att få information av privata sammanslutningar eller personer. Enligt den nu föreslagna 112 § kan information dock också fås för avslöjande av brott. Enligt polislagen kan information fås endast för förhindrande eller utredning av brott. Till skillnad från polislagen krävs det dock i den föreslagna regleringen att informationen ska vara nödvändig. Grundlagsutskottet anser att det inte har lagts fram tillräckliga argument för den föreslagna rätten att få information som också omfattar information som är nödvändig för att avslöja brott. Det är lämpligast att stryka omnämmandet av rätten att få information för att avslöja brott ur 112 §.

(18) Grundlagsutskottet fäster också i övrigt uppmärksamhet vid de befogenheter som föreslås för Huvudstaben (12 och 13 kap. i lagförslag 1). Enligt utskottets uppfattning har man i propositionen inte grundligt bedömt nödvändigheten av alla föreslagna befogenheter uttryckligen som Huvudstabens egna befogenheter. Grundlagsutskottet anser att försvarsutskottet ännu bör försäkra sig om att det kan visas exakta och tillräckliga motiveringar till varje befogenhet som Huvudstaben ska få.

Reservisternas uppgifter och befogenheter

(19) Bestämmelser om uppgifter och befogenheter för en reservist som tjänstgör i enlighet med värnpliktslagen föreslås i 14 kap. i lagförslag 1. Dessutom föreslås det i 98 § bestämmelser om tjänstgörande reservisters befogenheter vid förhindrande och avslöjande av vissa brott och i 104 § om tjänstgörande reservisters rätt att använda maktmedel som behövs.

(20) I motiven till lagstiftningsordningen i propositionen (s. 218) anses det motiverat att grundlagsutskottet bedömer bestämmelserna om reservisternas befogenheter med avseende på grundlagens 124 § om överföring av förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter. Dessutom hänvisas det i motiveringen (s. 217) till grundlagsutskottets utlåtande, där man granskade systemet med reservpoliser med avseende på 124 § i grundlagen. I motiveringen (s. 218) konstateras det dock också att 124 § i grundlagen i sig inte är direkt tillämplig på de situationer som avses i 98, 104 och 176 §, eftersom vissa befogenheter för tjänstemän enligt bestämmelserna kan användas av reservister som tjänstgör i enlighet med värnpliktslagen och som är en del av Försvarsmaktens organisation och under uppsikt av en tjänsteman inom Försvarsmakten.

(21) Grundlagsutskottet har nyligen behandlat ett lagförslag som handlade om att de som deltar i en repetitionsövning ska kunna anlitas som förstärkning inom Gränsbevakningsväsendets verk-

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

samhet (GrUU 27/2024 rd). Utskottet konstaterade att regleringen är betydelsefull med avseende på grundlagens 127 § om skyldigheten att försvara landet (GrUU 27/2024 rd, stycke 4). Likaså behövde de värnpliktigas deltagande och deras deltagande som fullgör frivillig militärtjänst i stödjandet av Gränsbevakningsväsendets verksamhet bedömas med avseende på 127 § i grundlagen i stället för med avseende på 124 § i grundlagen (GrUU 6/2018 rd, s. 4).

(22) Som stöd för sin bedömning påpekade grundlagsutskottet att de som fullgör värnplikt eller frivillig militärtjänst behöver inte ha gett sitt samtycke till att delta, utan de kan bli förordnade till dessa uppgifter. De värnpliktigas rättsliga ställning bygger rent allmänt på grundlagens 127 § om skyldighet att försvara landet och på värnpliktslagen, som preciserar skyldigheten. De värnpliktiga som förordnats till uppgifterna blir inte anställda hos Försvarsmakten eller Gränsbevakningsväsendet, utan de är tjänstgöringsskyldiga enligt 57 § i värnpliktslagen. Enligt den här bestämmelsen ska en värnpliktig tjänstgöra vid den trupp som han förordnats till och iaktta bestämmelserna om militär ordning och tjänstgöring, lyda förmannens order och handla i enlighet med övriga förpliktelser som hör till tjänsten. De värnpliktiga har också särskilt straffrättsligt ansvar (GrUU 6/2018 rd, s. 4).

(23) Grundlagsutskottet anser att också de uppgifter och befogenheter som nu föreslås för tjänstgörande reservister bör bedömas på samma sätt. I regleringen är det fråga om att inom Försvarsmakten ordna användningen av befogenheter som anvisats myndigheten. I detta avseende ska även Försvarsmaktens speciella organisatoriska karaktär beaktas. Reservisterna är en fast, permanent och väsentlig del av Försvarsmaktens organisation.

(24) Grundlagsutskottet har med avseende på 127 § i grundlagen påpekat vikten av bland annat lämplig reglering av utbildningen för de värnpliktiga som förordnas till uppgifter (GrUU 6/2018 rd, s. 4—5, se även GrUU 65/2016 rd, s. 6). Utskottet anser det vara klart att utfärdandet av befogenheter som innebär ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna förutsätter att reservisterna har tillräcklig utbildning för uppgifterna. Utskottet anser att regleringen ur denna synvinkel bör preciseras med omnämnanden av den utbildning som krävs av reservister och som nu endast framgår av motiveringen till den föreslagna 104 § (s. 103).

Användning av överskottsinformation

(25) Det föreslås bestämmelser om användning av överskottsinformation i 158 § i lagförslag 1. Med överskottsinformation avses enligt 157 § i lagförslag 1 information som fås genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation, när informationen inte har samband med ett brott eller avvärjande av fara eller när den gäller något annat brott än det för vars förhindrande eller avslöjande tillståndet har getts eller beslutet fattats.

(26) Enligt motiveringen stämmer den föreslagna paragrafen annars överens med 5 kap. 54 § i polislagen, men förteckningen över brottsbeteckningar i 2 mom. avviker från den motsvarande bestämmelsen i polislagen. Polislagens bestämmelser om användning av överskottsinformation har kommit till med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 67/2010 rd, s. 5, GrUU 33/2013 rd, s. 5—7, GrUU 99/2022 rd, styckena 11—15). Utskottet har granskat regleringen med avseende på skyddet för förtroliga meddelanden i 10 § i grundlagen. Det är enligt utskottet klart att all överskottsinformation som fås genom i sig lagliga hemliga tvångsmedel inte utan begränsning kan

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

användas för utredning av vilket som helst brott. Det främsta syftet med bestämmelsen som tryggar hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden är att skydda innehållet i ett förtroligt meddelande gentemot utomstående. Innehållet i ett meddelande förlorar inte sitt grundlagsstadgade skydd enbart för att man fått information om det genom till exempel teleavlyssning. Bestämmelsen i 10 § i grundlagen begränsar användningen av innehållet i meddelandet också efter detta. Det här är väsentligt också därför att inte bara det egentliga målet för avlyssningen utan också utomstående personer kan bli föremål för ett hemligt tvångsmedel. Vidare bör det enligt utskottet noteras att om användning av överskottsinformation tillåts för utredning av andra, mindre allvarliga brott än sådana som motiverar respektive teletvångsmedel, så innebär detta indirekt en uppluckring av begränsningarna för användningen av teletvångsmedel (GrUU 33/2013 rd s. 6/II).

(27) Enligt grundlagsutskottet har det inte funnits något hinder för att bestämmelsen om användning av överskottsinformation också tillämpas på vissa enskilda brott för vilka maximistraffet är fängelse i två år, men som till svårhetsgraden ändå kan jämföras med andra brott som utgör en förutsättning för användning av överskottsinformation samt som uppfyller de krav på begränsning av hemligheten för förtroliga meddelanden som anges i 10 § i grundlagen (GrUU 33/2013 rd, s. 7/I).

(28) Grundlagsutskottet har i enlighet med det som sägs ovan förhållit sig restriktivt till att tillåta användning av överskottsinformation vid utredning av brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är mindre än tre år fängelse. I ljuset av utskottets utlåtandepraxis är det således exceptionellt att brott som vid straffmätningen ska betraktas som lindrigare tas in i bestämmelserna om användning av överskottsinformation.

(29) Grundlagsutskottet har tidigare ansett att det inte är problemfritt med reglering som skulle innebära att överskottsinformation kan användas i anslutning till sådana brott som i praktiken oftast bara ger böter (se t.ex. GrUU 99/2022 rd, stycke 15, GrUU 33/2013 rd, s. 7/I). Enligt grundlagsutskottets uppfattning bör försvarsutskottet ännu mot denna bakgrund noggrant bedöma om regleringen i 158 § 2 mom. i lagförslag 1 är motiverad.

Teknisk observation ska vara kortvarig

(30) Det föreslås bestämmelser om teknisk avlyssning i 130 § och om optisk observation i 132 § i lagförslag 1. En myndighet vid Huvudstaben som sköter i 88 eller 93 § avsedda brottsbekämpningsuppdrag har enligt den föreslagna regleringen rätt att utföra teknisk avlyssning och optisk observation, om det är nödvändigt för att tjänsteuppdraget tryggt ska kunna utföras och sådan överhängande fara avvägras som hotar den persons liv eller hälsa som vidtar åtgärden eller den persons liv eller hälsa som ska gripas eller skyddas. Regleringen påminner om bestämmelserna i lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (GrUU 36/2017 rd), som stiftats med grundlagsutskottets medverkan. Det framgår dock inte av den föreslagna regleringen att det här heller inte är fråga om en långvarig utan snarare om en kortvarig inskränkning av engångsnatur. Grundlagsutskottet anser att en sådan avgränsning också bör framgå av bestämmelsens ordalydelse (GrUU 36/2017 rd, s. 4).

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

Lag om behandling av personuppgifter inom Försvarsmakten

(31) Det föreslås att det till lagen om behandling av personuppgifter inom Försvarsmakten (lagförslag 3) fogas bland annat nya 16 a och 16 b § som gäller registret för förhinderande och avslöjande av militära brott. Bestämmelserna i 16 b § om datainnehållet i registret motsvarar i sak regleringen av personuppgifter som anknyter till förebyggande och avslöjande av brott i 8 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet, som stiftats med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 51/2018 rd).

(32) Skillnaden mellan de föreslagna 16 a och 16 b § och till exempel lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet är dock att den personkrets som ska registreras inte uttryckligen avgränsas i de föreslagna bestämmelserna. I motiveringen till lagrummet (s. 193) motiveras lösningen med att uppdrag som gäller förhinderande och avslöjande av militära brott definieras noggrant i den föreslagna 88 § i lagförslag 1, och de gäller enbart de brott som avses i den föreslagna 89 § i den lagen. Dessutom hänvisar man i motiveringen till det allmänna relevanskravet som ska följas vid behandlingen av personuppgifter och som förutsätter att de personer som ska registreras är relevanta för skötseln av uppdragen i fråga.

(33) Grundlagsutskottet har vid bedömningen av lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet påpekat att en myndighetsmisstanke om brott enligt artikel 10 i den allmänna dataskyddsförordningen i konstitutionellt hänseende utgör en känslig personuppgift som kräver särskild reglering. Den personkrets för regleringen som då föreslogs (att uppgifterna ska anknyta till personer som med fog kan antas ha gjort sig eller göra sig skyldiga till brott) måste enligt utskottet kompletteras genom att koppla behandlingen av uppgifterna till hur allvarligt det misstänkta brottet är. Det var ett villkor för att lagförslaget skulle kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning (GrUU 51/2018 rd, s. 12).

(34) Grundlagsutskottet noterar att Huvudstabens uppgift att förhindra, avslöja och utreda brott enligt 89 § i lagförslag 1 bland annat gäller brott som behandlas i ett militärdisciplinförfarande. Det är således åtminstone inte till alla delar fråga om särskilt allvarliga brott.

(35) Av orsaker som beror på 10 § i grundlagen är det nödvändigt att precisera den nu föreslagna regleringen om den personkrets som ska föras in i registret för förhinderande och avslöjande av militära brott. Det är ett villkor för att lagförslag 3 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Lagen kan preciseras exempelvis på samma sätt som i 7 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet.

(36) Med avvikelse från regleringen i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet kan dessutom sådana nödvändiga uppgifter om en persons förehavanden och beteende registreras i registret för förhinderande och avslöjande av militära brott som har inhämtats med en sådan hemlig metod för inhämtande av information som avses i 13 kap. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten. Vid bedömningen av det förslag om behandling av uppgifter om en persons verksamhet och uppförande som ingick i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ansåg grundlagsutskottet att förslaget de facto var omfattande till sitt innehåll. Det var nödvändigt att precisera bestämmelsen exempelvis med de beskrivningar som framgår av motiven. Det var ett villkor för att lagförslaget skulle kunna behandlas i vanlig

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

lagstiftningsordning (GrUU 51/2018 rd, s. 12). På basis av förvaltningsutskottets betänkande ändrades de dåvarande bestämmelserna så att de motsvarar det som nu föreslås i 16 b § 1 mom. 2 punkten i lagförslag 3.

(37) Den reglering som nu föreslås i 5 punkten motiveras i detaljmotiveringen (s. 193) endast genom att ordalydelsen upprepas, vilket grundlagsutskottet har ansett vara problematiskt omfattande med tanke på grundlagen. Det blir då inte helt bevisat att den föreslagna regleringen behövs. Grundlagsutskottet anser att 5 punkten bör strykas ur lagen.

Övervakning

(38) Det föreslås att lagen om övervakning av underrättelseverksamheten (lagförslag 8) ändras så att underrättelsetillsynsombudsmannen också övervakar sådan verksamhet som avses i 93 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten. Det föreslås dessutom att riksdagens underrättelsetillsynsutskotts tillsynsuppgift utvidgas till att omfatta också parlamentarisk kontroll av sådan verksamhet som avses i 93 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten. Övervakningen gäller alltså Huvudstabens uppgift att förhindra och avslöja brott som anknyter till underrättelseverksamhet som riktar sig mot Finland på det militära försvarets område och till sådan verksamhet som äventyrar syftet med det militära försvaret.

(39) I motiveringen till lagrummet (s. 200) står det att underrättelsetillsynsombudsmannens viktigaste uppgift i den övervakning av annan verksamhet vid Skyddspolisen än civil underrättelseinhämtning i praktiken har utgjorts av övervakning av i synnerhet användningen av hemliga metoder för inhämtande av information samt särskilt av övervakning av gränssnittet mellan civil underrättelseinhämtning samt förhindrande och avslöjande av brott. Det anses således vara motiverat att utöka övervakningen till att täcka även de militära underrättelsemyndigheternas brottsbekämpning på samma sätt som för Skyddspolisens del. I praktiken innebär det enligt motiveringen övervakning av användningen av de hemliga metoder för inhämtande av information som används i brottsbekämpning och övervakning av användningen av information som inhämtats genom dem.

(40) Underrättelsetillsynsombudsmannens och underrättelsetillsynsutskottets övervakning utsträcktes i samband med stiftandet av underrättelselagstiftningen utöver underrättelseinhämtning också till Skyddspolisens övriga verksamhet med stöd av grundlagsutskottets ställningstagande (GrUB 9/2018 rd). Utskottet ansåg att kravet på tillräckliga övervakningsarrangemang behövde gälla Skyddspolisens verksamhet i sin helhet för att övervakningen skulle kunna vara heltäckande (GrUB 9/2018 rd, s. 4). Utskottet anser att också de uppgifter och befogenheter som nu föreslås för Huvudstaben förutsätter att övervakningen utvidgas. Utskottet anser att förslaget är befogat i konstitutionellt hänseende.

(41) Grundlagsutskottet noterar att det finns heltäckande bestämmelser om underrättelsetillsynsutskottets uppgifter i 31 b § i riksdagens arbetsordning. På grund av ändringen av lagen om övervakning av underrättelseverksamheten bör också bestämmelserna i riksdagens arbetsordning kompletteras på motsvarande sätt.

Utlåtande GrUU 36/2024 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 bara om utskottets konstitutionella anmärkning till 93 § beaktas på behörigt sätt och lagförslag 3 bara om utskottets konstitutionella anmärkning till 16 b § beaktas på behörigt sätt.

Helsingfors 1.10.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Teemu Keskinen saf
medlem Mats Löfström sv
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Paula Werning sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Maaret Castrén saml
ersättare Jani Mäkelä saf
ersättare Joona Räsänen sd
ersättare Ville Valkonen saml.

Sekreterare var

utskottsrad Liisa Vanhala.